

Příběh jednoho města a jednoho dopisu

Rozhodnutí angažovat se

Cíle/na konci lekce budou žáci...

- schopní pojmenovat důvody, pro které se někteří lidé rozhodují angažovat se v případech diskriminace nebo zločinů z nenávisť.
- schopní uvést konkrétní příklady takové angažované akce.

Návrh průběhu lekce

1 | Začněte lekci krátkým úvodem.

Například v tomto smyslu...

Přesuňme se do historie velmi nedávné. Rád/a bych vám představil/a dva příběhy, ve kterých občané stáli před rozhodnutím, zda se veřejně angažovat v situacích, ve kterých docházelo k bezpráví nebo dokonce k zločinům z nenávisť. Jeden příběh pochází z USA z roku 1993, druhý z České republiky z roku 2003.

2 | Rozdejte každému žákovi pracovní text připravený tak, aby ho bylo možné číst po částech a žáci neviděli následující část textu. Doporučujeme rozstříhat text na pruhy a sešit do podoby jakési knížky, ve které lze listovat:

/1/ Jednoho tichého prosincového večera v roce 1993 se neznámý člověk přikradl k domu Tammie a Briana Schnitzerových v městě Billings v Montaně. Zastavil se u okna ozdobeného Davidovou hvězdou a menorou, devítiramenným svícnem, jenž je symbolem židovského svátku Chanuka, a vhodil dovnitř kámen. Sklo z rozbitého okna se rozléto po pokoji pětiletého Izáka.

/2/ Šťastnou náhodou tam chlapec zrovna nebyl, díval se na televizi v obýváku. Když otec po příchodu domů objevil střepy, rozřesený volal na policii a uložil dítě do postele v nejbezpečnějším místě, na jaké přišel - zachumlal ho do dek a spacáků pod bytelnou postel ve svém pokoji. „Hrajeme si, že jsi na táboře“, řekl Izákovi. Když se Tammie po návratu domů dozvěděla, co se stalo, rozřásla jí zima. „Bylo to z toho pocitu bezmoci, ze strachu, co přijde příště.“

/3/ V tomhle městě pod horami žije nějakých 80 000 lidí - v drtivé většině bílých křesťanů. Bydli tu jen asi 50 židovských rodin a méně než 500 černochů. Pro někoho je ale i to až moc. V roce 1986 bílí nacionalisté prohlásili Montanu za jeden z pěti států své „arijské domoviny“. Do roku 1992 začala být v Billingsu viditelná přítomnost skinheadů a Ku Klux Klanu. Projevy nenávisť se začaly stupňovat.

/4/ V září, čtyři dny před začátkem židovského nového roku, vandalové převrátili náhrobky na židovském hřbitově a v den svátku samotného byla před začátkem dětské bohoslužby nahlášena v synagoze bomba. Tammie naléhala na představitele židovské obce, aby veřejně proti těmto činům promluvil. „Chtěla jsem, aby se vědělo, co se děje, ale oni se báli, že se tím uvrhnou do nebezpečí.“

/5/ Tammie však odmítala dále mlčet. Spolu s několika dalšími lidmi založila Koalici pro lidská práva, protože cítila, že se „nejedná o problém židovský, ale problém lidských práv.“ Mezitím domů přibývali. Svasatika na domě smíšeného páru, pivní láhev prohozená oknem židovského domu a nakonec incident u Schnitzerů. Policie tehdy poradila Tammie, aby židovské symboly z okna sundala. Tammie se svěřila reportérovi Billings Gazette, jak jí toto doporučení trápilo. „Možná není rozumné nechat ty ozdoby v oknech, ale jak to mám vysvětlit synovi?“

/6/ Následující den četla Tammiin výrok v novinách Margaret McDonallová a snažila se představit si, jak by řekla své šestileté dcerce Sari, že nemohou mít vánoční stromček, nebo jak by vysvětlila tříletému Charliemu, že musí sundat věnec ze dveří, neboť to není bezpečné...

/7/ Zavolala pastorovi a zeptala se: „Co byste řekl tomu, kdyby děti nakreslily menory v nedělní škole? Kdybychom nakopírovali co nejvíce obrázků menor a lidé si je vyvěsili v oknech?“ Pastor souhlasil a kontaktoval ještě další církve ve městě. Ten týden se objevily stovky menor v oknech křesťanských domů v Billingsu. „Nebylo to snadné rozhodnutí“, říká Margaret. „Se dvěma malými dětmi jsem si to musela sama pořádně promyslet. Dali jsme menoru do okna v obýváku, ale nikdo z nás si tam nešel sednout.“

/8/ Velitel policejní stanice, Wayne Inman, odpovídal lidem, kteří se na něj obraceli s dotazem, zda není riskantní menoru vyvěsit: „Ano, je to risk, ale mnohem větší risk je, když to neuděláme!“

/9/ Sedmého prosince vyšel v Billings Gazette celostránkový obrázek menory, aby si ho všichni mohli vystihnout a vylepit. I místní obchody rozdávaly kopie k vylepení a na jednom billboardu se objevil spolu s menorou nápis: „V našem městě NE! Žádná nenávisť a násilí! Mír na zemi!“ Jak se začaly židovské symboly rozšiřovat, zvedla se opět vlna nenávisťných projevů. Rozbitá okna křesťanské školy, poničená auta, na nichž byly menory vylepeny, anonymní telefonáty atd.

/10/ Nicméně menor přibývalo. Najednou jich nebyly desítky, ani stovky, ale tisíce. Odhaduje se, že jich nakonec v Billingsu bylo vystaveno 6000. Násilníci mohli napadnout pár židovských domů. Mohli rozpoutat i druhou vlnu útoků na křesťanské domy a kostely, ale nemohli se postavit tisícům menor. Tvářív v tvář sjednocenému městu se skinheadi a příslušníci Ku Klux Klanu stáhli.

/11/ Brzy bude opět Chanuka a Tammie se chystá vyzdobit okna tradičními dekoracemi. „Musím udělat vše proto, aby mé děti na sebe byly pyšné, a nikdy nemusely skrývat, kdo jsou.“ říká. „Ano, bojím se, ale vím, že kdyby se znovu něco stalo, lidé by se za nás postavili.“ Jedna z obyvatel města říká: „Schválili jsme si naši menoru a znovu ji dáme do okna. Je to závazek na celý život.“

Čtete postupně (všichni stranu 1, ale ne dál). Můžete požádat dobrovolníky, aby četli nahlas. Po každé četbě dejte prostor žákům přemýšlet nad tím, jak bude příběh pokračovat, občas otázku „jak bude příběh pokračovat“ můžete nahradit otázkou nabízející se v textu, například po četbě části 5 nebo 6 se můžete zeptat, zda a jak by „to“ podle žáků šlo vysvětlit synovi/dceři apod.

3 | Na konci společné četby vyzvěte žáky, aby si každý z nich zapsal do sešitu/deníku jednu větu, resp. souvětí, která na něj/ní zapůsobila. V plénu potom požádejte několik žáků, aby věty přečetli a pokusili se vysvětlit, proč právě tyto věty vybrali.

4 | Představte nyní žákům případ, ke kterému došlo v roce 2003 v Jeseníku na severní Moravě: 28. června roku 2003 napadli tři mladíci z Jeseníku romskou rodinu. Petr Blajze, Martin Jaš a Martin Stiskala zabušili v ranních hodinách na dveře bytu manželů Žigových, představili se jako policisté a poté, co Žigovi otevřeli dveře, na ně mladíci zaútočili. Demolovali byt, Lydiu Žigovou, která byla v té době v pátém měsíci těhotenství, udeřili dlažební kostkou do hlavy a Jana Žigu pořežali na hrudi a v obličeji. Vyšetřování prokázalo, že napadení manželé neměli s Blajzem, Jašem ani Stiskalou nikdy žádné konflikty. Jediným motivem útoku byla podle všech dostupných důkazů rasová nesnášenlivost. Navzdory tomu, že okresní soud v Jeseníku nepochoybnil ani jednu z výše uvedených skutečností a uznal mladíky vinnými z pokusu trestného činu ublížení na zdraví a z porušování domovní svobody, vyměřil obžalovaným 5. ledna 2004 pouze podmíněné tresty. Obžalovaní mladíci se proti rozsudku pochopitelně neodvolali a zdálo se, že se proti rozsudku neplánuje odvolat ani strana žalující, tedy stát reprezentovaný státním zástupcem.

5 | Pokud se o krátký brainstorming na téma, zda a co by mohl člověk, který by se v takovém případě chtěl angažovat, podniknout. Podle svých zkušeností zvolte vhodnou metodu: společně v plénu, v malých skupinách a posléze v plénu, samostatně do sešitu/deníku apod.

6 | Sdělte žákům, že jim poskytnete možnost prostudovat jeden konkrétní pokus angažovat se v případě útoku na manžele Žigovi – otevřený dopis skupiny občanů. Požádejte je, aby dopis prostudovali a pokusili se odpovědět na následující otázky: Kdo, koho, o co v tomto dopise žádá a z jakých důvodů? Zejména na otázku „z jakých důvodů“ ať žáci najdou co možná největší počet odpovědí a ať tyto odpovědi ideálně podloží citacemi z dopisu.

Ladislav Prouza
Okresní státní zastupitelství Jeseník
Dukelská 2a
79001 Jeseník
podatelna@osz.jes.justice.cz

V Praze, dne 13. 1. 2004

Vážený pane,
obracíme se na Vás s otevřeným dopisem, kterým bychom rádi vyjádřili krajní znepokojení, obavy a hněv, jaké v nás vyvolává dosavadní přístup Vašeho úřadu k případu brutálního napadení manželů Lydie a Jana Žigových z Jeseníku.

Jak jistě víte, tři občané České republiky – Petr Blajze, Martin Jaš a Martin Stiskala dne 28. června 2003 napadli manželskou dvojici Žigových z důvodu, který většina civilizovaného světa odmítá tolerovat: impulzem k násilí se totiž stala výhradně skutečnost, že manželé Žigovi jsou Romové. Obžalovaní přiznali, že se uvedený den v podnapilém stavu dohodli „na výpravě na Cikány“. Blajze, Jaš a Stiskala zabušili v ranních hodinách na dveře bytu manželů Žigových, představili se jako policisté a poté, co je důvěřivá dvojice pustila do bytu, na ni v přesile zaútočili. Demolovali byt, Lydiu Žigovou, která byla v té době v pátém měsíci těhotenství, udeřili dlažební kostkou do hlavy a Jana Žigu pořežali na hrudi a v obličeji. Útok způsobil Lydiu Žigovou zranění, kvůli němuž dodnes prakticky nevidí na jedno oko. Vyšetřování prokázalo, že napadení manželé neměli s Blajzem, Jašem ani Stiskalou nikdy žádné konflikty. Jediným motivem útoku byla podle všech dostupných důkazů rasová nesnášenlivost (jeden z útočnicků konekconců přiznal svou příslušnost k hnutí skinheads).

Navzdory tomu, že okresní soud v Jeseníku nepochoybnil ani jednu z výše uvedených krajně znepokojivých skutečností a uznal Blajzeho, Jaše a Stiskalu vinnými z pokusu trestného činu ublížení na zdraví a z porušování domovní svobody, vyměřil obžalovaným 5. ledna 2004 pouze podmíněné tresty. Obžalovaní se proti rozsudku neodvolali. Pokud tak v zákonem stanovené lhůtě neučiní Váš úřad, nabude rozsudek právní moci. Vaše rozhodnutí samozřejmě nelze předjímat, ale z toho, co jste prohlásil v médiích, vyplývá, že jste s rozsudkem spokojen.

Rádi bychom Vám dali cestou napojevo, že Váš dosavadní přístup považujeme za krajně nebezpečný. Coby příslušníci majoroty v této republice jsme nuceni vyjádřit svůj odpor k tomu, aby představitelé státu činili rozhodnutí, které i naším jménem hrubě pošlapává práva našich spoluobčanů. Domníváme se, že jedním ze smyslů soudního řízení je i snaha pojmenovat zlo a hledat spravedlnost. Není snadné vymyslet čistší naplnění pojmu zlo, než je útok tří zdravých silných mužů na těhotnou ženu, která je napadena jen proto, že má jinou barvu pleti. Jen těžko hledáme jeho čitelnější příklad, pokud víme, že útok byl doplněn popřením základního tabu, tedy narušením intimního prostoru domova, jehož relativní bezpečí představuje pro lidské bytosti (a zvláště pro matky, nosící pod srdcem dítě), jednu z podstatných hodnot.

Chtěli bychom zdůraznit, že je naprosto nepřijatelné, aby státní moc i naším jménem naznačovala, že podobné činy bezpodmínečně nemusí být aktem zla. Jedním z úkolů státu a snad i naplněním jeho smyslu je chránit před silnými. Napadení těhotné ženy a to ze zvlášť zavržených důvodů je nepřijatelné pro každou civilizovanou společnost. Rozsudek i Váš postoj jako by se nás ale snažil přesvědčit o tom, že my, jako občané České republiky, příslušníci civilizované společnosti nejsem a vnucuje nám pocit, že tolerujeme a dokonce snad i schvalujeme zákeřné a zbabělé napadení bezbranných lidí. A to v nás vyvolává obrovské zděšení a stud. Rozsudek navíc naprosto popírá preventivní úlohu trestu a případnými budoucími pachateli takových činů musí být chápán jako oficiální ujištění o jejich beztrestnosti.

Jistě je vám známo v jak živé situaci se v České republice nachází romská menšina. Kromě sociálního a kulturního vyloučení, v němž žije její značná část, je výsledkem jejího bolestného soužití s majoritou v realitě svobodného státu i několik desítek rasových vražd. V posledních letech jsme ale upřímně těšili z pocitu, že se postoj policie a soudů České republiky k rasové motivovaným trestným činům začíná posouvat pozitivním směrem: že začíná převládát názor, podle něhož se rasové neuvážitelné trestné činy a že jeho oběti je třeba chránit. Pondělání rozsudek ale celou věc opět obrací naruby. Opět jsme nuceni z úst úředníků poslouchat, že pachatele rasového násilí automaticky omlouvá jejich dosavadní bezúhonnost a jejich prohlášení, že své noční akce litují. O upřímnosti této reakce lze s úspěchem pochybovat. Neumíme si představit, jak bychom ve světle tohoto "trestu" nyní mohli své romské přátele, sousedy nebo neznámé spoluobčany přesvědčit o pravdě, o níž nepochybujeme: že s nimi chceme v této zemi žít v míru jako slušní lidé.

[...]

Jsmo si vědomi omezených možností, jimiž coby pisatelé tohoto dopisu disponujeme. Jeho smyslem je především pokus inspirovat vás k přehodnocení Vašeho dosavadního stanoviska k tragédii manželů Žigových. Vy sám nejlépe víte, že pokud se Váš úřad neodvolá, rozsudek i budoucí právní moci. Náměti násilí budou jen těžko přemáhat hořkost a věšých oprávněných hřevů ve v budoucnu může vymstit náám všem. Česká veřejnost přijde o naději, že zdejší právní systém chrání slabé před silnými. Věříme, že nepatříte k těm, kdo napomáhají zlu a bezpráví v této zemi a zkusíte se na celou věc podívat i z jiného úhlu – třeba očima lidí, kteří byli bezdůvodně a brutálně napadeni v klidu svého domova.

S pozdravem

(Tento dopis sepsali a signovali Martin Kontra, Filip Horáček, Ondřej Šturma, Pavel Poslušný a Matouš Řeřicha a zaslali jej na vědomí těmto institucím: Lidové noviny, Mladá Fronta Dnes, Česká televize, Právo, Hospodářské noviny, Týden, Respekt, vládní zmocněnec pro lidská práva Jan Jařab. Výše uvedení autoři a signatáři tohoto dopisu souhlasí s jeho dalším použitím pro další oficiální signatáře.)

Zdroj: Otevřený dopis – kauza Žigovi. Český a slovenský zahraniční časopis [cit. 2015-05-29] [online]: <http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2004022106> Kráceno pro potřeby výuky.

7 | Dovolte žákům, aby odpověděli na otázky, které jste jim položili, ujistěte se, že všichni porozuměli.

8 | Představte žákům, jak se případ dál vyvíjel: Ve čtvrtek dne 27. října 2005 se konalo nové hlavní líčení poté, co Krajský soud v Olomouci původní rozsudek zrušil. Původně navrhané podmíněné tresty pro obviněné Martina Stiskalu, Martina Jaše a Petra Blajzeho byly nepříjemně nízké a vyvolaly vlnu veřejných protestů... V závěru hlavního líčení pak státní zástupkyně Kateřina Krčová zdůraznila, že se jednalo o předeem připravený a úkladný čin. Lze její považovat za společensky nebezpečný objevit proto, že si pachatelé romský pár vybrali nenaudivu, s úmyslem pomstít se Romům za jejich etnický výstřel. Vybrali si přitom a napadli těhotnou ženu, která pod srdcem nosila nový život. Učinili tak nad ránem, navíc v prostředí domova napadených, tedy v místě, kde se lidé chtějí cítit bezpečně, zejména těhotná žena. Je jen zárukem, že Lydie Žigová nepotratila. Šrámky na duši i na těle si však ponese celý život. Vzhledem k závažnosti tohoto trestného činu státní zástupkyně navrhla všem třem obviněným nepodmíněné tresty v délce trvání 3, 3,5 a 4,5 let odnětí svobody... I přes návrh obžalujícím na podmíněné tresty soud podpořil návrh státní zástupkyně a obžalované odsoudil k následujícím nepodmíněným trestům: Stiskala 3 roky odnětí svobody, Blajze 3,5 a Jaš 4,5 let. Všichni se odvolali.

9 | Na závěr lekce uspořádejte „tichou diskusi“. Na několik pracovních míst položte velké (podle vašich zkušeností A3 nebo polovina flipového listu) papíry, na které napíšete, případně nalepte výroky týkající se obou studovaných případů – toho z Bilingsu i toho z Jeseníku. Požádejte žáky, aby samostatně a zela potichu chodili a zastavovali se u jednotlivých listů, ačkoliv výroky a přidávali k nim své komentáře (souhlasly/nesouhlasly s vysvětlením, osobní postřehy, asociace, otázky apod.). Mohou také (a je to velmi žádoucí) připojovat komentáře nejen k výročkám, ale i ke komentářům svých spolužáků, při zachování pravidel diskuse a stále zcela potichu, bez mluvení.

/A/ „Mlčení dobrých lidí může být stejně nebezpečné jako skutky těch zlých.“
(Marian Wright Edelman, americká aktivistka v oblasti práv dítěte)

/B/ Vyvěsit menoru je risk, ale mnohem větší risk je, když to neuděláme.
(Bývalý velitel policejní stanice Wayne Inman)

/C/ „Politici reagují podle očekávání svých voličů, a protože ve společnosti je objednávka na zásadní postoje v otázkách spojených s Romy menší, přechází se to mlčením.“
(Petr Mareš (US-DEU), 2002-2004 místopředseda vlády)

/D/ „To, že se soudce odvolává při rezignaci na veřejnou kritiku, nepovažují za rozumné vysvětlení. Soudce musí být připraven na to, že veřejnost bude jeho práci sledovat a případně i kritizovat.“
(Karel Čermák, 2003 – 2004 ministr spravedlnosti)

/E/ „Jestli se někdy zdejší Romové cítí ohroženi, tak jsem jim už doporučila, ať nevycházejí ven a zůstanou doma. Dívám se na to totiž tak, že Romové si za ty potyčky mohou vlastně do jisté míry sami – chodí třeba tam, kam nemají, a včas nedokážou z toho místa, kde jim třeba něco hrozí, odejít.“
(Ludmila Liberová, poradkyně pro národnostní menšiny MěÚ Jeseník)

10 | Na úplný závěr můžete požádat každého žáka, aby si jeden-dva zajímavé komentáře poznamenal do svého sešitu/deníku. Bude-li někdo chtít, může to, co si zapsal, přečíst v plénu nahlas. Listy s „tichou diskusi“ vyvěste v učebně.